

УДК 373.5.016:62/64-047.22]:37:001.895
DOI 10.33989/2519-8254.2023.13.289938
ORCID 0000-0003-0366-9386
ORCID 0000-0002-0996-7475

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ У КОНТЕКСТІ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Лариса Гриценко,

кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри теорії і методики технологічної освіти;
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка;

Світлана Ляшенко,

вчителька трудового навчання та технологій;
Сагайдацький навчально-виховний комплекс
«Загальноосвітній навчальний заклад I-III ступенів – дошкільний навчальний заклад»
Шишацької селищної ради Полтавської області.

Статтю присвячено дослідженню інноваційних підходів до формування ключових компетентностей учнів у контексті трудового навчання. Визначено важливість використання інноваційних методик і технологій у процесі навчання, зокрема тих, які базуються на активному залученні учнів, сприяють розвитку їх навичок, знань і вмінь, які є ключовими для успішної подальшої професійної кар'єри. Розглянута концепція компетентнісного підходу, що дозволяє формувати різноманітні компетенції учнів. Виокремлено типи компетентностей: загальнокультурна, громадянська, здоров'язберігаюча, соціальна компетентності, інформаційно-комунікаційна, проектно-технологічна. Також приділяється увага інтерактивному навчанню, яке стимулює активну участь учнів у процесі навчання, сприяє розвитку їх творчого мислення та проблемного розв'язання. Підкреслено важливість використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у навчальному процесі, оскільки вони дозволяють ефективно залучати учнів до активної діяльності, стимулюють самостійне навчання та сприяють розвитку цифрової грамотності.

Загалом у статті розглянуто інноваційні підходи до формування ключових компетентностей учнів у контексті трудового навчання, наголошуючи на важливості використання інноваційних методик, компетентнісного підходу, інтерактивного навчання та інформаційно-комунікаційних технологій. Визначено, що застосування інноваційних підходів у трудовому навчанні є ключовим елементом для ефективного формування ключових компетентностей учнів, таких як знання, уміння, навички та розвинуті творчі здібності. Зазначено, що системне впровадження інноваційних підходів у трудовому навчанні гарантує плавний та послідовний розвиток навичок та компетентностей учнів, що робить процес навчання більш зрозумілим і привабливим для них. Обґрунтовано, що завдяки інноваційним підходам якість освіти значно покращується, допомагаючи учням готуватися до життя в сучасному інформаційному суспільстві, де вимоги до компетентностей постійно змінюються.

***Ключові слова:** інноваційні підходи, ключові компетентності, трудове навчання, інноваційні методики, розвиток навичок, компетентнісний підхід*

Постановка проблеми. У контексті трудового навчання активно досліджуються інноваційні підходи, спрямовані на формування ключових компетентностей учнів. Загальна мета базової загальної середньої освіти визначається як розвиток та соціалізація учнів, а також формування їх як патріотів України, носіїв культури та компетентних

мовців. Відповідно до цих завдань, велика увага приділяється впровадженню проєктної діяльності на уроках трудового навчання, яка виявляється ключовим засобом розвитку та навчання учнів і сприяє формуванню їх здатності до самостійного навчання та оволодінню сучасними технологіями (Головань, 2008).

У навчальній програмі акцентовано формування ключових і предметних компетентностей учнів, які відповідають їх потребам та інтересам. Формування ключових компетентностей відбувається через інтеграцію предметів та застосування компетентнісного підходу. Це сприяє активному розвитку учнів як громадян, здатних до саморозвитку та використання наукових досягнень у житті, дотримання принципів екологічної свідомості та здорового способу життя. У трудовому навчанні використовуються інноваційні підходи до формування ключових компетентностей. Один з таких підходів передбачає використання наскрізних змістових ліній, які пронизують всі предмети. Головна мета наскрізних змістових ліній – навчити учнів застосовувати отримані знання та уміння у реальних ситуаціях.

Формування ключових компетентностей відбувається шляхом вивчення наскрізних змістових ліній, які доповнюють учнівський досвід, враховують їх природні нахили та здібності, а також їх професійні прагнення. Цей підхід сприяє цілеспрямованому та індивідуалізованому розвитку учнів, підготовці їх до ефективного функціонування в сучасному світі.

Аналіз досліджень і публікацій. У контексті компетентнісної освітньої парадигми науковці України, такі як В. Андрущенко, І. Бех, В. Бондар, Б. Гершунський, С. Гончаренко, І. Зязюн, М. Євтух, В. Луговий, Н. Ничкало, В. Титаренко та інші, виявили типові педагогічні проблеми, які потребують вирішення в процесі оновлення освітньої системи в Україні.

Також, в дослідженнях І. Волощука, Р. Гуревича, В. Гусева, О. Коберника, В. Мадзігона, В. Сидоренка, Д. Тхоржевського, а також М. Корця, В. Кузьменка, Л. Оршанського, Н. Слюсаренко, В. Терещука, В. Тиценка, С. Ткачука та інших було ідентифіковано проблеми, що спричиняють необхідність компетентнісної модернізації трудового навчання та його технологій.

Метою статті є висвітлення та аналіз інноваційних підходів, які використовуються для ефективного формування ключових компетентностей учнів у рамках трудового навчання.

Виклад основного матеріалу. У контексті трудового навчання, процес формування ключових компетентностей учнів ґрунтується на інноваційних підходах. Ключові компетентності відображають здатність людини до виконання конкретних дій, операцій та роздумів над ними, а також осмислення їх важливості для індивідуального самовизначення і суспільства.

Термін «ключова компетентність» належить до об'єктивних категорій і визначається як комплекс знань, умінь, навичок, ставлень на визначеному рівні, що можуть бути застосовані у різних сферах людської діяльності. Вона охоплює такі компетентності, як здатність до навчання, загальнокультурна, громадянська, здоров'язберігаюча, соціальна компетентності, а також компетентність у сфері інформаційно-комунікаційних технологій (Пометун, 2005).

Ключова компетентність визначається і розробляється відповідно до соціальних норм і вимог, сприяє досягненню успіху в житті, розвитку якості суспільних інститутів та охоплює різноманітні сфери життя. Це надає учням можливість розвиватися і ефективно функціонувати в широкому спектрі діяльності, що є критичним для досягнення успіху в сучасному світі (Сухомлинський, 1977).

Учні 5-6 класів у трудовому навчанні опановують інформацію щодо значення природних матеріалів як важливого екологічного ресурсу для збереження довкілля. Вони також ознайомлюються зі сучасними технологіями виготовлення конструкційних

матеріалів та розуміють важливість вибору екологічно безпечних миючих засобів. Учні 7-9 класів у трудовому навчанні розуміють значення безвідходного виробництва та негативний вплив хімічних матеріалів на навколишнє середовище. Вони розвивають навички обґрунтування важливості хімічних матеріалів для ефективного використання природних ресурсів (Миронович, & Пашко, 2006). Лінія «Громадянська відповідальність» спрямована на формування учнів як відповідальних громадян, які розуміють принципи та механізми функціонування суспільства. Вона базується на усвідомленні важливості національної ініціативи та врахуванні культурних традицій та векторів розвитку держави.

Учні 5-6 класів у трудовому навчанні спільно працюють з учителем та іншими учнями над практичними соціально значущими завданнями або проектами. Вони також навчаються дотриманню етикету для створення позитивного іміджу. Учні 7-9 класів у трудовому навчанні навчаються раціональному використанню різних матеріалів та обґрунтовують свою позицію щодо впровадження новітніх ресурсозберігальних та екологічно чистих технологій обробки матеріалів. Вони також розвивають навички оцінювання результатів своєї діяльності.

Учні 5-6 класів у трудовому навчанні орієнтуються на безпечну працю, організацію робочого місця та здоровий спосіб життя. Вони також розвивають навички безпечного користування інструментами та критичного мислення щодо інформації про товари для збереження здоров'я. Учні 7-9 класів у трудовому навчанні акцентуються на безпеці праці під час технологічних операцій. Вони розуміють шкідливий вплив фарбових матеріалів та вміють дотримуватись санітарно-гігієнічних вимог. Вони також мають уявлення про вплив хімічних матеріалів на здоров'я та навколишнє середовище. Змістова лінія «Підприємливість і фінансова грамотність» у трудовому навчанні розвиває лідерські ініціативи та фінансову грамотність учнів. Вони оволодівають практичними аспектами фінансових питань, таких як заощадження, інвестування, страхування, кредитування тощо.

Учні 5-6 класів у трудовому навчанні проводять міні-маркетингові дослідження та вміють ефективно вирішувати практичні завдання. Вони також оцінюють вартість витрачених матеріалів для виготовлення виробу. Учні 7-9 класів у трудовому навчанні розробляють уміння економно використовувати матеріали та проводять міні-маркетингові дослідження. Вони добирають матеріали та технології обробки для виготовлення якісного та конкурентоспроможного виробу, а також визначають його вартість.

Трудове навчання спрямоване на формування проектно-технологічної компетентності учнів. Це означає, що учні навчаються застосовувати знання, уміння та навички для створення виробу або послуги, від початку до кінця, використовуючи вибрану технологію. У впровадженні комплексної моделі навчання уроків трудового навчання, основна мета полягає в індивідуалізації навчання та розвитку творчої особистості учнів. Вчителі працюють над індивідуальним підходом до кожного учня, сприяючи його унікальним пізнавальним і творчим здібностям, а також самовизначенню та самореалізації. Для досягнення ефективного навчання, вчителі повинні мати глибоке знання змісту програми та структурувати її відповідно до ключових компетентностей учнів. Важливо також включати варіативні ситуації та різні варіанти навчального процесу, що відповідають індивідуальним потребам кожного учня. Розвиток трудових компетентностей є результатом навчально-трудої діяльності учнів та включає опанування змістом програми трудового навчання. Компетентна особистість повинна не тільки розуміти сутність проблеми, але й вміти практично розв'язувати її.

Використовуючи особистісно-орієнтовану технологію та технологію формування творчої особистості, на уроках трудового навчання застосовуємо дидактичні матеріали та наочне приладдя. Самоосвіта відіграє важливу роль у розвитку компетентності саморозвитку та самоосвіти учнів, а також у формуванні життєвих навичок. Головне завдання полягає у створенні умов для активного виявлення нових знань учнями, а не простого усвідомлення готових відповідей. Впроваджуються елементи групової та самостійної роботи з дидактичним матеріалом, що сприяє розвитку аналітичного

мислення, формуванню особистості та комунікативної компетентності учнів. У залежності від досвіду та підготовки учнів, робота на уроках стає складнішою, а самостійність зростає. Практичні завдання виконуються за детальними інструкціями вчителя, проте деякі етапи роботи можуть бути виконані учнями самостійно. Також вводяться творчі завдання для узагальнення та підсумку.

Метод проєктів є ефективним інструментом для формування ключових компетентностей учнів. Він дозволяє створювати умови для практичної діяльності, наближеної до реального життя. Проєкт – це послідовність дій, яку учитель організовує, а учні виконують, закінчуючи створенням продукту та його презентацією. Метод проєктів поєднує технологію створення освітніх ситуацій, де учень ставить та розв'язує свої задачі, з технологією супроводу самостійної діяльності учня. Він спонукає до практичної проєктної діяльності та допомагає формувати повний спектр компетентностей.

Керуючись основними принципами цієї технології – самостійністю, діяльністю та результативністю, проєктна технологія дозволяє успішно формувати ключові компетентності, необхідні для майбутнього життя: комунікативні, інформаційні, соціальні та компетентності, пов'язані з життям у багатокультурному суспільстві та навичками навчання протягом життя. Важливо, що цей підхід спрямований на розвиток творчого потенціалу учнів.

Робота над проєктами – це творча праця учнів, що базується на їх вільному виборі та враховує їхні інтереси. Навчання роботі над творчими проєктами учнів повинно бути поетапним. Спочатку це можуть бути короткочасні проєкти, які виконуються протягом одного уроку. Наприклад, для учнів 5-го класу перші проєктні завдання можуть включати вибір малюнка-основи для текстильної аплікації або варіацій гольниць, відповідно до базового модуля програми (Пометун, 2004).

У трудовому навчанні інноваційні підходи до формування ключових компетентностей учнів втілюються через послідовне ускладнення проєктів. Наприклад, в 6-му класі проєкти стають більш тривалими і включають вибір шляхів реалізації обраного об'єкта діяльності, наприклад, виготовлення виробів з різними видами вишивки. Починаючи з індивідуальних проєктів, доцільно переходити до парних та групових, що сприяє формуванню різноманітних ключових компетентностей. У старших класах основний акцент робиться на парних та групових проєктах для максимального розвитку комунікативних компетентностей учнів. Робота над проєктами у трудовому навчанні підтримує інноваційні підходи до формування ключових компетентностей учнів, сприяючи їхньому розвитку в різних сферах.

У трудовому навчанні, для зацікавлення учнів у процесі виготовлення виробів, вчитель може застосовувати різні технології роботи з матеріалами, які можуть бути як традиційними, так і сучасними. Учні з великим задоволенням опановують ці технології та реалізують цікаві творчі проєкти.

Технологія портфоліо є прогресивним підходом до навчання, що дозволяє учням оцінити свій розвиток та компетентність. Воно візуалізує учня як частину соціуму і показує його покращений культурний рівень, комунікативні навички, вміння працювати з інформацією та розвивати творчість. Однак, для успішної реалізації цієї технології необхідне належне комп'ютерне оснащення в школі. Впровадження портфоліо в кожную школу забезпечить учням можливість вдосконалювати свої знання та навички, працювати з оновленою інформацією, планувати та оцінювати свою навчальну та творчу діяльність.

Інноваційні підходи в трудовому навчанні, такі як інтерактивні форми організації навчальної діяльності, сприяють якісному розвитку учнів і формуванню ключових компетентностей. Цей підхід до навчання є найкращим способом реалізації компетентнісного підходу в освіті.

Інтерактивне навчання дозволяє учням ефективно співпрацювати в колективі, стаючи активними учасниками навчального процесу. Використання інформаційно-комунікаційних технологій є важливим елементом інтерактивного навчання.

В сучасних умовах реформування освіти вчителям варто володіти інформаційно-комунікаційними технологіями та активно їх використовувати у підготовці до уроків та

інших діяльностей. Використання комп'ютера на уроках стає все поширенішим, а вчителі включають мультимедійні елементи, такі як презентації, відео, фотографії та музика, у навчальний процес.

Систематичне застосування сучасних технологій в освіті сприяє інтенсифікації навчання і робить його більш цікавим, зрозумілим та наочним для учнів. Використання мультимедійних технологій збагачує навчальний процес і сприяє його ефективності, оскільки залучає учня до емоційного сприйняття навчальної інформації за допомогою слуху та зору. Мультимедійні засоби полегшують процес навчання, дозволяючи використовувати метод наочності, який є одним з фундаментальних методів дидактики (Лешук, 2011).

Мультимедійні презентації використовуються в трудовому навчанні з різних причин. Наприклад, вони можуть бути використані для пояснення вступної теми у варіативних модулях, де демонструються зразки виробів та надаються історичні відомості про технологію. Також презентації можуть бути використані для пояснення теоретичного матеріалу на комбінованих уроках та закріплення вже отриманих знань, використовуючи зображення та встановлюючи зв'язки. Крім того, презентації можуть пояснювати технологічну послідовність виготовлення виробу або застосування певної технології.

Для підтримки інтересу учнів до предмету та розвитку самостійного опанування матеріалу рекомендується використовувати презентації на кожному занятті. Презентації можна розміщувати на блогах або на сайтах, де зберігається архів мультимедійних матеріалів. Залежно від потреби, матеріали можна оновлювати, щоб забезпечувати актуальність та сучасність навчального процесу.

Висновки. Отже, застосування інноваційних підходів у трудовому навчанні сприяє формуванню ключових компетентностей учнів. Використання інтерактивних методик та інформаційно-комунікаційних технологій розвиває знання, уміння, навички та творчі здібності учнів. Мультимедійні презентації та онлайн-ресурси стимулюють інтерес до навчання. Системне впровадження інноваційних підходів робить трудове навчання цікавішим і зрозумілішим. Інноваційні підходи підвищують якість освіти та готовність учнів до життя в інформаційному суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА

- Головань, М. С. (2008). Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду. *Вища освіта України*, 3, 23-30.
- Дмитренко, К. А., Коновалова, М. В., Семиволос, О. П., Бекетова, С. В. (2018). *Звичайні форми роботи – новий підхід: розвиваємо ключові компетентності*. Харків: Основа.
- Лешук, Р. М. (2011). Використання відеоматеріалів для ефективності вивчення теоретичного матеріалу. *Трудове навчання в школі*, 11 (35), 7-10.
- Миронович, Ю., & Пашко, Л. (2006). Формування ключових життєвих компетентностей в аспекті ціннісних орієнтацій студентської молоді. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*, 21 (1), 42-47.
- Пометун, О. І. (2004). Теорія і практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн. В кн. О. В. Овчарук (Ред.), *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики* (с. 16-25). Київ: К.І.С.
- Пометун, О. І. (2005). Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти. *Рідна школа*, 1, 65-69
- Сухомлинський, В. О. (1977). Людина неповторна. В кн. В. О. Сухомлинський *Вибрані твори* (Т. 5, с. 80-96). Київ: Рад. школа.

REFERENCES

- Dmytrenko, K. A., Konovalova, M. V., Semyvolos, O. P., & Beketova, S. V. (2018). *Zvychaini formy roboty – novyi pidkhid: rozvyvaiemo kliuchovi kompetentnosti [Usual forms of work – a new approach: developing key competencies]*. Kharkiv: Osнова [in Ukrainian].
- Holovan, M. S. (2008). Kompetentsiia i kompetentnist: dosvid teorii, teorii dosvidu [Competence and competence: theory experience, theory of experience]. *Vyshcha osvita Ukrainy [Higher education of Ukraine]*, 3, 23-30 [in Ukrainian].
- Leshchuk, R. M. (2011). Vykorystannia videomaterialiv dlia yefektyvnosti vyvchennia teoretychnoho materialu [The use of video materials for the effectiveness of studying theoretical material]. *Trudove navchannia v shkoli [Labor training at school]*, 11 (35), 7-10 [in Ukrainian].
- Myronovych, Yu., & Pashko, L. (2006). Formuvannia kliuchovykh zhyttievvykh kompetentnosti v aspekti tsinnisnykh orientatsii studentskoi molodi [Formation of key life competencies in the aspect of value orientations of student youth]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya pedahohichna [Visnyk of the Lviv University. Series Pedagogics]*, 21(1), 42-47 [in Ukrainian].
- Pometun, O. I. (2004). Teoriia i praktyka poslidovnoi realizatsii kompetentnisnogo pidkhodu v dosvidi zarubizhnykh krain [Theory and practice of consistent implementation of the competence approach in the experience of foreign countries]. In O. V. Ovcharuk (Ed.), *Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovyi dosvid ta ukraïnski perspektyvy: biblioteka z osvitoi polityky [Competency approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives: library of educational policy]* (pp. 16-25). Kyiv: K.I.S. [in Ukrainian].
- Pometun, O. I. (2005). Kompetentnisnyi pidkhid – naivazhlyvshyi oriientyr rozvytku suchasnoi osvity [Competency approach is the most important guideline for the development of modern education]. *Ridna shkola [Native school]*, 1, 65-69 [in Ukrainian].
- Sukhomlynskyi, V. O. (1977). Liudyna nepovtorna [A person is unique.]. In V. O. Sukhomlynskyi *Vybrani tvory [Selected works]* (Vol. 5, pp. 80-96). Kyiv: Rad. shkola [in Ukrainian].

**INNOVATIVE APPROACHES TO STUDENTS' KEY COMPETENCIES FORMATION
IN THE CONTEXT OF LABOR TRAINING**

Larysa Hrytsenko,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor
of the Department of Theory and Methods of Technological Education;
Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University;

Svitlana Liashenko,

Labor training and technologies teacher;
Sahaidak educational complex «General educational institution of I-III levels-preschool
educational institution»
of Shyshaky settlement council of Poltava region.

The article is devoted to research of innovative approaches to students' key competencies formation in the context of labor training. The importance of using innovative methods and technologies in the learning process, in particular, those based on the active involvement of students, contributing to the development of their skills, knowledge, and abilities, which are key to a successful further professional career, is determined. The types of competencies are singled out: general cultural, civic, health-preserving, social, information-communication, and project-technological. Attention is also paid to interactive learning, which stimulates students' active participation in the learning process and promotes the development of their creative thinking and problem-solving. The importance of using information and communication technologies

(ICT) in the educational process is emphasized, as they allow lecturers to effectively involve students in activities, stimulate independent learning, and promote the development of digital literacy.

In general, the article considers innovative approaches to students' key competencies formation in the context of labor training, emphasizing the importance of using innovative methods, a competency approach, interactive learning, and information and communication technologies. It has been determined that innovative approaches usage in labor education is the main element for the efficient students' key competencies formation, such as knowledge, skills, and developed creative abilities. It is noted that the systematic implementation of innovative approaches in labor training guarantees a smooth and consistent development of student's skills and competencies, which makes the learning process more understandable and attractive for them. It is substantiated that thanks to innovative approaches, education quality improves significantly. It helps students to prepare for life in the modern information society, where the requirements for competencies are constantly changing.

Keywords: *innovative approaches, key competencies, labor training, innovative methods, skill development, competency approach.*

Надійшла до редакції 07.02.2023 р.